

**İSTANBUL BASININA GÖRE
MİLLİ MÜCADELE'YE BİR DESTEK:
DARÜLFÜNUN ÖĞRENCİ OLAYLARI**

Salih TUNÇ*

SUNUŞ

Bu çalışmamızda -kullanılan diğer kaynakların dışında-, Mütareke Dönemi'nde İstanbul'da yayınlanan Türkçe gazetelerden yararlanılmıştır. İtilaf Devletleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasında "Mütareke Görüşmeleri"ne ilişkin nota teatilerinin yoğun bir şekilde gündemde olduğu bir devrede gelişen Darülfünun Olayları'nı konu alan çalışmamızda önce olayların başlamasına sebep olan gelişmeler üzerinde durulmuş, daha sonra ise olayların basına yansımaları, öğrencilerin Darülfünun yönetiminden talepleri, itham edilen bazı hocaların görüşleri ve Darülfünun yönetiminin olaylar karşısındaki tutumları değerlendirilmiştir.

a. Darülfünun Olaylarının Başlaması ve Genişlemesi

"Darülfünun tarihi" adlı eserinde Mehmet Ali Aynî daha önce Almanya'dan getirilmiş olan öğretim üyelerinin, Mondros Mütarekesi ile birlikte İstanbul'u terketmek zorunda kaldıklarını ve Müttefik işgalinden sonra da Darülfünun için gerçek bir musibet döneminin başladığını kaydeder. Özellikle Edebiyat Fakültesi'nin kıymetli erkanından Sosyoloji Profesörü Ziya Gökalp ile Tarih profesörlerinden Ağaoğlu Ahmet Beyler'in önce Bekir Ağa Bölüğü'ne sonra Malta'ya sürgünleri; İngilizler'in asker sevkederek derslerin verilmesini engellemeleri, Darülfünun'da "bir devr-i keşmekeş ve felâket" yaratmıştı¹.

---

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Mehmet Ali Aynî; *Darülfünun Tarihi* (Haz. Metin Hasırcı), Pınar Yay., İstanbul-1995, s.80.

Bu süreç içinde Mehmet Ali Aynî'nin belirttiği “devr-i keşmekeş ve felaket” ikinci kez Mart 1922 sonu ile Nisan ayları ve nihayet nihai zafer günlerine kadar devam edecek bir şekilde yeniden yaşanmıştı. Ancak şimdiki kargaşalık nedeni dışardan herhangi bir telkin ya da müdahaleden ziyade Hürriyet ve İtilafçılığa yakınlığıyla bilinen bazı müderrislerin “Milli kimlik ve benliği küçük düşürücü ve milli hislere aykırı tavır ve görüşlerinin” giderek hız kazanmasıydı. Buna karşılık öğrencilerin başlattıkları eylemler ise, Milli kimlik ve benliği hafife almaya kalkışan bazı öğretim üyelerini protesto etmeye yönelik bir tavır, bir anlamda grevdi.²

Mütareke'den bir süre sonra Ali Kemal *Sabah* gazetesinde yazmış olduğu “Hakk-ı İstiklâl ve Türkler” başlıklı yazısında “kendini idareye iktisaden, ilmen, siyaseten ve medeniyeten muktedir olamayan bir kavmi; haydi git istediğini yap diye başıboş bırakmanın ne terakkiye ne insaniyete hizmet olamayacağını, bilakis cihanda kargaşa ve zararları artırmanın yanısıra asrın icablarını idrak edememektir”³ şeklinde görüşler beyan etmesi Darülfünun öğrencilerinde tepkiler doğurmuş ve o nedenle kendisine “Artin Kemal” adı verilmişti.⁴

Ali Kemal'in “hakk-ı istiklâl ve hürriyet hangi kavimlere cemiyet-i medeniyece bahş edilmelidir, onların tetkik edilmesi gerekir” şeklinde, İstiklâlâle sahip olabilmek için öne sürdüğü 5 şartın kendimize (Türlere) tatbiki halinde; istiklâlâle, hürriyete bi-hakkın müstehak olmak için nekaisden bir türlü beri olmadığımız görülür ve bu durumu da teslim etmeliyiz”⁵ biçiminde devam eden makalesi, Darülfünun grevinde birinci sebep olarak gösterilmektedir.⁶

Darülfünun Grevinde ikinci sebep ise Rıza Tevfik'in 29 Mart 1922'de “Fuzuli'nin mülâhazat-ı felsefiyesi” konulu konferansıdır. Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakültelerinin bulunduğu Vezneciler'deki Zeynep Hanım Konağı'nın yanı başındaki konferans salonunda verilen konferansta askeri-sivil kalabalık ile öğretim üyelerinin de hazır bulunduğu bir ortamda Rıza Tevfik “Fuzuli Türk

² Kazım İsmail Gürkan; *Darülfünun Grevi*, Harman Yay., İstanbul-1971, s.14; Tarık Mümtaz Göztepe, *Osmanoğullarının Son Padişahı Vahidettin Mütareke Gayyasında*, Sebil Yay., İst.-1969, s. 416.

³ *Sabah*, nr. 10504, 12 Şubat 1335/1919, s.1.

⁴ Kazım İsmail Gürkan; *aynı eser*, s. 15.

⁵ *Sabah*, nr. 10504, 12 Şubat 1335/1919, s.1.

⁶ Kazım İsmail Gürkan, Ali Kemal'in yazdığı makalenin “İstiklâl şartları ve Türkler” başlığını taşıdığını belirttiği; gazete, sayı ve tarih belirtmediği makalenin başlığı “Hakk-ı istiklâl ve Türkler” olmalıdır. *Sabah*, nr. 10504, 12 Şubat 1919, s.1. Gürkan'ın açıklaması için; *Darülfünun Grevi*, s.15.

değildir, Acemdir” şeklinde söze başlar başlamaz ön sırada oturan Süleyman Nazif’in “Hatip Bey yanılıyorsunuz, Fuzulî Türk’dür ve Azerî Türkleri’ndendir” şeklindeki tepkisine Rıza Tevfik şu cevabı vermişti:

“Efendim Türk değildir, eğer Türk olsa idi bir şiirinde Türk dili şiir dili olmaya müsait değilse de, benim kudret-i şairânem bu lisana, bu kâbiliyeti bahşetmiştir demezdi. Hem efendim Türk olsa ne çıkar? Siz Türkler, bir tek Fuzulî’yi aranızda almakla ne kazanırsınız? İmam-ı Âzam da Türk değildir. Türk’ün asırlar boyu bileğinde salladığı kılıcından başka övünülecek nesi var? Siz Türkler bugün halâ daha Makarr-ı Hilafet-i İslâmiyye olan İstanbul’da oturabiliyorsanız, bunu Düvel-i Muazzamanın, Âlem-i İslâma karşı olan hürmetine borçlusunuz”⁷.

Bu sözler üzerine öğrenciler birden ayaklanmışlar ve toplantıya katılanların bir çoğu Rıza Tevfik’i “milliyetsiz” olmakla suçlamışlardı. İşte bu olay da Darülfünun grevinin ya da olaylarının ikinci nedenini oluşturuyor ve öğrenciler 30 Mart’ta bir kongre yapma zorunluluğunu duyuyorlardı. Esasen Üniversite tarihinde başlı başına bir safha teşkil eden bu hareketin yine hocalardan kaynaklanan başka sebepleri de vardı⁸. Bu sebeplerden önce öğrencilerin istemediği hocaları belirtmekte yarar var. Bu hocalar, Avrupa Münasebetleri Tarihi müderrisi Ali Kemal, Türk Edebiyatı Tarihi müderrisi Cenab Şahabettin, İran Edebiyatı müderrisi Hüseyin Daniş, Felsefe müderrislerinden filozof Rıza Tevfik ve müderris Barsamyan Efendi idi⁹.

Ali Kemal’e karşı öğrencilerin kızgınlıklarının sebebi belliydi. Ali Kemal kendini iliğine kadar siyasete kaptırmış ve bu siyaset; daima muhalif, menfi ve büyük halk yığınlarının hislerine aykırı, hırçın ve inatçı bir politika olmuştu. Daha önceki muhalif tavrı bir yana, özellikle Mütareke Devri’nin başından sonuna kadar yazdığı devamlı ve ısrarlı olumsuz yayınlarla kamuoyuna karşı bir nevi sinir savaşı açmıştı¹⁰.

Cenab Şahabettin’in de, Milli Mücadele karşıtı tavrının yanısıra “*La Revue Des Deux Mondes*” adlı bir dergiye verdiği demeç öğrencilerin kendisine karşı kızgınlıklarına neden olmuştu. Cenab Şahabettin’in verdiği demeç, 25 Mart 1922

⁷ Kazım İsmail Gürkan, *Darülfünun Grevi*, s.16.

⁸ Tark Mümtaz Göztepe; *aynı eser*, s.414.

⁹ *Aynı yer*.

¹⁰ Tark Mümtaz Göztepe; *aynı eser*, s.415.

tarihli *İkdam* gazetesinde Yakup Kadri'nin makalesine konu olmuş ve hadiseyi Yakup Kadri "bir züppenin tekâmülü" başlığı altında değerlendirmiştir.

Yakup Kadri'nin makalesine göre Cenap Şahabettin "Türkler ilim ve medeniyet sahasında hiç bir şey yapmamışlar, hiç bir eser vücuda getirmemişler; ne bir mezhep, ne bir felsefe, ne bir sanat yaratmışlardır" demiştir¹¹. Yakup Kadri 1 Mart tarihli dergide yayınlanan bu yazıyı ve demeç sahibi Cenap Şahabettin'i "iftiralarla dolu bir züppe azmanı" olarak nitelendirmişti. Cenap Şahabettin'i "züppeliği ilk defa olarak Türk edebiyatına sokmak suretiyle Türk'ün milli kültürüne saldırmış Türk düşmanı ve Türk edibi" şeklinde nitelendiren Yakup Kadri yazısına şöyle devam ediyordu:¹²

"...Bazı ilmi ve tarihi gerçekler vardır ki bunları bağlı bulunduğunuz millet ve cemiyet menfaatlerine aykırı olsa da söylemek bir çeşit fikir cesareti gibi düşünülebilir. Bunun yüzünden âlimler vardır ki herşeyden evvel hakikat" derler. Bu hakikatı evlâdı buldukları vatanın zararına olsa da itiraftan çekinmezler. Bunun adına ilmi-namuskârlık derler. Halbuki onun sözleri ilmi ve tarihi hakikatlere dayanmak şöyle dursun, tamamıyla yalan ve iftiradan ibarettir. Öyle yalanlar ve iftiralar vardır ki bizi layıkıyla tetkik etmemiş bazı Batılı âlimler tarafından birer hakikat olarak neşredilmiş ve bu züppe azmanı da bütün bunlara doğma gibi iman etmiştir..."¹³

Yakup Kadri tarafından Darülfünun olaylarının çıkmasına az bir zaman kala bu şekilde eleştirilen Cenap Şahabettin'den sonra Rıza Tevfik de 1 Nisan 1922 tarihli *Peyam-Sabah*'ta "efendiler koğuşunuzu terk ediyorum" başlıklı bir yazı yazar¹⁴. Rıza Tevfik sözkonusu yazısını 30 Mart 1922 tarihinde öğrencilerin aldıkları kongre kararı ertesinde derslerine girmemeleri üzerine yazmıştı. Rıza Tevfik sözkonusu yazısında "öğrencileri asi olarak nitelendirerek, bir gün önceki boykot kararı nedeniyle öğrencilerin sınıflarını tulumbacı koğuşuna benzetmiş ve şöyle devam etmişti:

"Aristo, talebesi Büyük İskender'in babasına kralzadeler için ayrıca bir usulü tedris yoktur" demiş, kaldı ki sizler kralzade de değilsiniz. Hamd olsun ki

¹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu; *Ergenekon*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara-1981, s.134.

¹² Yakup Kadri Karaosmanoğlu; *aynı eser*, s.135.

¹³ *Aynı yer*.

¹⁴ *Peyam-Sabah*, nr. 1195-11625, 1 Nisan 1338/1922, s.1.

koğuşunuzdan ayrılırken gözüm arkada kalacak tek bir hatıra bırakmadınız.”¹⁵
Rıza Tevfik'in bu sözleri öğrencileri daha fazla galeyana getirmişti.¹⁶

İstenilmeyen müderrislerden İran Tarihi ve Edebiyatı müderrisi Hüseyin Daniş Bey'in istenmeme gerekçesi ise kendisinin “Ertuğrul Gazi'ye Tatar yavrusu” dediği yönündeki iddia idi.¹⁷

Darülfünun öğrencilerince Barsamyan Efendi'nin istenmeme gerekçesine gelince; bu tepki de yine milli his ve heyecandan kaynaklanan bir durumdu. Zira Azerbaycan İçişleri Bakanı Behbûdhan Civanşirin 18 Temmuz 1921'de İstanbul'da öldürülmüştü.¹⁸ Behbudhan Civanşirin'i öldüren Ermeni Taşnak fedaisi Torlakyan'ın muhakemesi sırasında Avukat Müderris Barsamyan Efendi, idamla yargılanan Taşnak fedaisi Torlakyan'ın savunmasını üstlenmişti.¹⁹ Darülfünun'da oluşan “milli galeyana” nedeniyle bu konu da gündeme gelmiş ve Barsamyan Efendi de istenmeyen müderrislerden birisi olmuştur.

Milli galeyana ve heyecan ile mütareke tekliflerinin ortamı giderek gerginleştirdiği bir dönemde ortaya çıkan Darülfünun olayları derhal dönemin fırkalarına mâl olmuştu. Her fırsatta karşı karşıya gelen İttihatçılık ve İtilafçılık, bu davayı vesile addederek, Darülfünun'a ait bir hadiseyi istismara kalkışmışlardı. Özellikle Hürriyet İtilafçıları'nın öğrencilikle hiç bir ilişkisi olmayacak türde tavır ve davranışlarına karşı; öğrenciler hesaplı, ölçülü, bilinçli ve olabildiğince metotlu hareket etmişlerdi. Hocaların tavır ve görüşlerine isyan eden öğrenciler, milli his ve benliğe aykırı görüşleri, açık delillerle ortaya koymuşlar ve derslerine devam etmek istemedikleri hocaları hakkındaki boykot gerekçelerini ayrıntılarıyla açıklamışlardı.²⁰

b. Öğrencilerin Aldıkları Kararlar ve Olayların İstanbul Basınına Yansımaları

Uzun süreden beri devam eden siyasi ve sosyal gerginlikleri yaşayan Türk halkı gibi üniversite gençliği de hem bu gerginliklerden etkilenmişler ve hem de

¹⁵ Aynı yer, Göztepe, aynı eser, s.417.

¹⁶ Göztepe, aynı yer.

¹⁷ *Peyam-Sabah*; nr. 1200-1630, 6 Nisan 1338/1922, s.1.

¹⁸ Gotthard Jaeschke; *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'dan Mudanya'ya kadar*, TTK yay.Ankara 1989, c.1, s.156.

¹⁹ Gotthard Jaeschke; aynı eser, s. 164.

²⁰ Tarık Mümtaz Göztepe; aynı eser, s. 417-418.

üniversite hocalarının bazı tavır ve görüşlerine artık tahammül edemez duruma gelmişlerdi. Bu tahammül sınırını aşan olay 16. yy. Türk şairi Fuzuli ile ilgili Filozof Rıza Tevfik'in sunduğu konferans olmuştu. Yukarıda açıklandığı gibi Rıza Tevfik'in milli hislere aykırı konuşması bazı hocaların yanısıra öğrencilerin de tepkilerine neden olmuş ve öğrenciler 30 Mart 1922 Perşembe günü bir toplantı yaparak önemli kararlar almışlardı. Tabiatıyla Rıza Tevfik'in konuşması tek başına olaylara neden olan faktör değildir. Öteden beri milli hisleri rencide edici bazı görüşlerin yer yer dile getirilmiş olması olayların asıl nedenidir. Bu bakımdan Rıza Tevfik'in konferansı, olayların başlamasında yalnızca bir kıvılcım olmuştur.

Öğrenciler 30 Mart 1922 Perşembe günü, Coğrafya Enstitüsünde içlerinden seçtikleri Halit Oğuz adlı öğrencinin başkanlığında toplanarak hararetli konuşmalar yapmışlar ve Ali Kemal, Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin, Hüseyin Daniş ile Barsamyan Efendi'nin görevlerinden azillerini, aksi halde derslere devam etmeyeceklerine dair bildiriye "Müdrisler Meclisi'ne" sunulmak üzere Müdrisler Meclisi Reisi İsmail Hakkı Bey'e arzetmişlerdi. Öğrenciler, itham edilen hocalarla Darülfünun gençliğinin ilim ve irfan namına değil, alelade bir vatandaş sıfatı ile dahi kendileriyle münasebette bulunmayacaklarını belirtmişlerdi²¹.

30 Mart 1922'de Coğrafya Enstitüsü'nde hazırlanan bildiri genel olarak şu şekildeydi:

- 1- Türk Darülfünunu Türk Milletinin ahlâk ve ilim müessesesi bilen Edebiyat Medresesi talebesi kendi samimi varlığı arasında manevi heyecanların zevkinden mahrum, istiklal, kudsiyet ve milliyet hislerine yabancı ve muhacim şahısları görmekte müteellimdir.
- 2- Darülfünun gençliği memleketin vicdani ammesince esasen mahkûm edilmiş bulunan, fakat her nasılsa ahlâk ve irfan ocağına sokulmuş olan bu efendilere karşı nefret ve istikrahını beyan eder.
- 3- Kongrece seçilmiş heyet, müdris Cenap Şahabettin, Ali Kemal, Rıza Tevfik, Hüseyin Daniş ve Muallim Barsamyan Beyler'e bu kararı tebliğ ile kendilerini istifaya davet ettiğini ve öğrencilerin ilim ve irfan namına değil, alelade bir vatandaş sıfatıyla dahi kendileriyle münasebette bulunmayacaklarını ilân eder. Müdris ve muallimlere karşı hürmet hisleriyle mütehasıs olan talebe kendisini en haklı ve zaruri bir takım

²¹ *Tevhid-i Efkâr*, nr. 3318, 31 Mart 1338/1922, s.1.

kararlar almaya sevkeden mühim bir vaziyet karşısında kalmıştır. Almış olduğumuz kesin ve değişmez kararları meclis-i alinize arz ederken bu serbest sözlerin mukaddes ve haklı galeyanımızın bir yansıması olarak telakki ve kabulünü istirham ederiz²².

Öğrencilerin bu hareketi önce “fevrice verilmiş bir istemezük” kararı olduğu sanılmıştı. Ancak öğrenciler böyle bir anlayışa sebep olmamak için olayı halka da duyurmak amacıyla aldıkları kararları ağaçlara ve tramvay direklerine gizlice yapıştırmışlardı²³.

Öte yandan Rıza Tevfik'in olaya neden olan konferans metni 31 Mart ve 1 Nisan tarihli *Peyam-Sabah* gazetesinde yayınlanarak Fuzuli'deki İran tesiri ispat edilmeye çalışılmış ve konferansın protestolarla değil, alkışlarla sona erdiği duyurulmuştu²⁴.

Rıza Tevfik, 2 Nisan tarihli azınlıklar için çıkarılan “*Reveil*” gazetesinde ise “bir bardak suda fırtına” başlığıyla kendisini savunmuştu. Ona göre bu olay, “fikri” istiklalini koruyabilmiş olan bir kaç müderristen milliyetperverlik adına Darülfünun'u kurtarmak için bir bahaneydi. Olayların başlangıç noktası ise, İranlılığı'ndan şüphe edilmeyen, hatta Leylâ ve Mecnun'u Şeyh Nizamî'den satır satır kopye etmiş olan Fuzuli'nin Türk olmadığını açıklamış olmasıydı. Rıza Tevfik burada bir çelişki içine de düşmüş, “Ben Fuzuli İranlıdır, Türk değildir demedim. İranlı ruha sahiptir” demiştim şeklinde bir açıklaması da bulunmaktaydı²⁵.

c. Olaylar Hakkında İsmail Hakkı Bey'in Değerlendirmeleri ve Talebe Derneğinin Açıklaması:

2 Nisan tarihli *Vakit* gazetesi “Darülfünun'daki Hadiseler Etrafında” başlığıyla gelişmeleri aktardıktan sonra gazete muhabirinin “Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisin Reisi” İsmail Hakkı Bey'le mülakatını da yayınlamıştı²⁶.

²² *Vakit*, nr. 1547, 1 Nisan 1338/1922, s.1.

²³ Kazım İsmail Gürkan; *aynı eser*, s.18.

²⁴ *Peyam-Sabah*, nr. 1194-11624, 31 Mart 1338/1922, s.1. *Peyam-Sabah*, nr. 1195-11625, 1 Nisan 1338/1922, s.1.

²⁵ Kazım İsmail Gürkan; *aynı eser*, s.20-21.

²⁶ *Vakit*, nr. 1548, 2 Nisan 1338/1922, s.1.

Gazeteye göre Darülfünun Edebiyat Medresesi öğrencilerinin hareketi, 5 müderrisin “hissiyat-ı milliyeye tecavüz etmeleri” nedeniyle başlamış ve bu hocalar öne sürülen ithamlar gereğince istifaya davet edilmişlerdir.

Darülfünun öğrencilerince Müderrisler Meclisi Reisi İsmail Hakkı Bey’e sunulan kararlar, önce mesnedsiz bulunmuş, “mukarreratın müspet esaslara dayandırılması lüzumu” belirtilerek protestoname öğrencilere iade edilmişti. Öğrenciler şimdilik, gerekli cevabı hazırlamakla meşguldüler. Reis İsmail Hakkı Bey’in sözkonusu problem hakkındaki değerlendirmelerine ilişkin bilgi veren gazeteye göre İsmail Hakkı Bey, olayı bir protesto hükmü ile nitelendirmekte olup; bu protestoyu icap ettiren olay ve sebeplerin belirtilmesi için de protestonamenin iade edildiğini açıklamıştır. Muhabirin protesto metninde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra olayın tesirinin ne olacağı sorusuna, İsmail Hakkı Bey, “öğrencilerin izzet-i nefsi ve izzet-i millimizi rencide ettiğini gösterecek bir bildirgeyle gelmeleri halinde gerekli işlemin yapılacağını ve konunun Müderrisler Meclisi’ne havale edileceğini” belirtmiştir. İsmail Hakkı Bey ayrıca “Darülfünun hayatına ne siyasi fikirler ve ne de siyasi gelişmelerin hakim olamayacağını” belirtmiştir²⁷. Derslerin boykot edilmesi halinde vaziyetin ne olacağı şeklindeki soruya ise Darülfünun’da alelâde zamanlarda bile öğrencilerin derse girmeye mecbur tutulamayacağı cevabını veren İsmail Hakkı Bey, zaten bu hareketin meşruluğu görülürse öğrenciler açısından bir meselenin olmayacağını kaydeder. Cenap Şahabettin’e atfen bir Fransız dergisinde çıkan yazı hususunda ise, yazının “Türk milletine hakaret içermediği kanaatinde olan İsmail Hakkı Bey, bununla birlikte mülakat metninin sü-i tefehhüme müsaid olabileceği” düşüncesindedir²⁸.

Sözkonusu metin bütünü itibariyle dikkatlice okunduğunda da yanlış anlamalara neden olmayacağı düşüncesinde olan İsmail Hakkı Bey, yine de bu fikirlere katılmadığını açıklamıştır. Çünkü ona göre, Türk milleti özellikle “hars ve sanat sahasında insaniyetin tanıdığı en büyük kültür zenginliği ve başlıcası”²⁹ni ortaya koymuştur. *Vakit* gazetesi muhabirinin İsmail Hakkı Bey’le yaptığı mülakatın yayımlandığı gün “Darülfünun Edebiyat Medresesi Talebe Derneği”nin bir açıklaması da aynı gazetede yayımlanmıştır.

²⁷ *Vakit*, nr. 1548, aynı yer.

²⁸ *Vakit*, nr. 1548, aynı yer.

²⁹ *Vakit*, nr. 1548, 2 Nisan 1338/1922, s.1.

Gazeteye göre Öğrenci Derneği'nin bu açıklaması, "öğrencilerin bazı teşviklerle bu hareketi başlattıklarına ilişkin dolaşan söylentiler nedeniyle yapılmış" ve açıklamada şöyle denilmiştir:³⁰

Darülfünun Edebiyat Medresesi Talebe Derneği'nden;

- 1- İttihaz edilen mukarrerat bütün edebiyat medresesi talebe karardır ve ittifak-ı ârâ ile alınmıştır.
- 2- Verilen karara talebeden gayrı hiçbir kuvvetin tesir ve teşviki yoktur. Aksini kemal-i nefretle reddederiz.
- 3- Bu hareket, isimleri mezkûr eşhas tarafından defaetle rencide edilen milli hissiyatın muhik bir aksulâmelidir³¹.

Vakit gazetesinin 2 Nisan tarihli sayısında yer alan mülakattan sonra 3 Nisan tarihli *İkdâm*'da da İsmail Hakkı Bey'le yapılan mülakat yer almıştı³².

Bu mülakatta da genel olarak öğrencilerin protestoları karşısında fakülte olarak neler yapılacağı üzerinde durulmuş ve *Vakit* gazetesinin 2 Nisan 1922 tarihli nüshasında, yer alan açıklamalar büyük ölçüde yansıtılmıştı. İsmail Hakkı Bey, Darülfünun'a mensup bir müderris veya muallimin ayrılabilme sebeplerini "Darülfünun Nizamnamesi"ne göre açıkladıktan sonra "Dünyanın hangi Darülfünunu'nda olursa olsun bu tür hadiseleri dikkatlice değerlendirmek gerektiği, olayın yalnızca mektep-talebe meselesi gibi düşünülmemesi gerektiğini"³³ açıklamıştır.

İsmail Hakkı Bey sözlerinin sonunda ise "Darülfünun hayatının bir lisenin sakin hayatı gibi düşünülmemeyeceğini, Darülfünun'un kendisine mahsus fikri ve hür hâmleri olacağını, ancak tabiatıyla bu sözleriyle Darülfünun'da her hareket ve her tarz-ı serbestinin taraftarı olduğu yönünde anlaşılması gerektiği"³⁴ şeklindeki görüşlerini de eklemiştir.

³⁰ *Vakit*, nr. 1548, aynı yer.

³¹ *Vakit*, nr. 1548, aynı yer.

³² *İkdâm*, nr. 8992, 3 Nisan 1337/1922, s.1.

³³ *İkdâm*, nr. 8992, 3 Nisan 1337/1922, s.1.

³⁴ *İkdâm*, nr. 8992, 3 Nisan 1337/1922, s.1.

d. Basında Müderrislere Yönelik Tepkiler:

Bu arada Yakup Kadri de 25 Martta Cenab Şahabettin hakkında yazdığı makaleden sonra 2 Nisan'da da Darülfünun'da cereyan eden olayları "Darülfünun'daki Hadiseler Dolayısıyla" başlıklı makalesinde değerlendirmişti³⁵. Yakup kadri, II. Meşrutiyetin ilk yıllarından itibaren cereyan eden gelişmelere paralel olarak Darülfünun'da da bir takım olayların yaşandığından bahisle konuyu isim vermeden "İnkılâbın muhaliflerine" getirerek 31 Mart hadiseleri sırasında bazı hocaların Darülfünun'u "merkez-i umumi" nin bir şubesi imiş gibi siyasi nümayiş günlerinde derslere gelmediklerini, sanki bir çeşit küskünlük grevi yaptıklarını" belirtiyordu. İttihat ve Terrakki muhaliflerinin Darülfünun'u İttihat ve Terrakki'nin bir şubesi gibi bu olaydan 1 ay önce de iki "mekteb-i mülkiye" hocası fırka münakaşalarını dersanelere kadar sokmuşlar ve öğrencilerin gözleri önünde dövüşmüşlerdi³⁶.

"...İşte bugün de aynı üzücü olaylar yaşanmaktaydı. İlmî, kendi siyasi kanaatlerinin yayılması için araç olarak kullanan bazı hocalar, memleketin bu nazik devrinde öğrencilerin en mukaddes hislerini hırpalayan bir çok hoyratlıklarda bulunmuşlardı. İki de bir de Türk Milleti'nin kâdir ve değerini düşürecek sözler söylüyorlar, konferanslar veriyorlar. Mütareke'nin ilk gününden beri düşman kuvvetlerinin sağladığı menfi bir serbestlikle bu acap zehirleme ameliyesini tahammül edilmez dereceye vardırırlara karşı öğrenciler saygı ve boyun eğmenin dışına çıkmamışlardı. Fakat son günlerde bu tahammül hudutları artık iyice aşılmıştı. Bu nedenle onları kendi aralarında ve başlarında görmek istemediler..."³⁷

Darülfünun Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin hareketlerindeki haklılığı belirten Yakup Kadri "Türklük ve milliyetperverlik aleyhinde bulunmayı kendilerine âlimane bir şiar sayan bu gevezelerin sözlerinin cahilâne bir inattan başka bir şey olmadığı" kanaatindedir. Özellikle Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin ve Hüseyin Daniş'in olaylara sebep olan fikirleri üzerinde duran Yakup Kadri, Rıza Tevfik'in "başımı kesseniz fikri sabıkımdan dönmem" sözünü, Descartes'in "ilimde hiç bir şeyi katıyetle söylememek kuralı" ile mukabele etmiştir. Bu kuralın ilmin en ilkel döneminde bile geçerli olduğunu kaydeden Yakup Kadri, "irfan adına arada bir vicdanımızı inciten bu kişilerin bu kurala bile vakıf

³⁵ *İkdâm*, nr. 8991, 2 Nisan 1338/1922, s.1.

³⁶ *İkdâm*, nr. 8991, 2 Nisan 1338/1922, s.1.

³⁷ *İkdâm*, nr. 8991, aynı yer.

olmadıklarını” ileri sürer ve öğrencilerin hareketini hem bir milliyet aşkı ve hem de ilme bir saygı olarak değerlendirir³⁸.

Yakup Kadri'nin ertesi günkü yazısı ise yine Darülfünun olayları ile ilgilidir. Darülfünun'un herşeyden önce ilim ve irfan ocağı olduğunu kaydeden Yakup Kadri, milli şuurun orada tekamül ettiğini ve gençlik fikrinin bu kurumda istikametini bulduğunu açıklamaktadır. O'na göre her memlekette, en büyük medeniyet merkezlerinde en fazla milliyetperverlik Darülfünun muhitindedir. Bu muhiti oluşturan münevver gençler mensup oldukları milletin problemlerini herkesten önce orada hissederler³⁹.

Yazısında “İrfan ve Vicdan” başlığını kullanan Yakup Kadri'ye göre “vatanperverlik, hürriyet, hak ve adalet yolundaki hareketlerin ön safında gençliğe mahsus coşkunluk ve cesaretle mücehhez olarak bunlar keserler, bunlar bağırlarlar. I.Dünya Savaşı'nda Fransa'da, Almanlar'a karşı milli mücadelenin en ateşli mihrakının Darülfünun olduğuna ilişkin örnek'e Yakup Kadri, bir çok medeni memlekette, bu iddiayı ispat edecek delillere rastlanılabileceğini” söyler⁴⁰.

Yakup Kadri'ye göre her yerde, kamuoyunun mürşitleri ve milli vicdana ışık tutanlar, o yerin, alimleri, mütefekkirleri ve müderrisleridir. Millî ve milliyet hisleri onlarla tekâmül eder ve milli şuur bunlarla kuvvet kazanır. Halbuki bizimkilerin bir kısmı için bütün bu hisler içine düşüp boğulunan derin ve karanlık bir körkuyu gibidir⁴¹.

Öte yandan, öğrencilerin, bazı müderrisler hakkındaki görüşlerinin İsmail Hakkı Bey tarafından “sağlam esaslara dayanmadığı”⁴² gerekçesiyle iade edilmesinden sonra daha esaslı bir ithamnâme hazırlanmıştı. 5 Nisan tarihli gazetelerde yer alan suçlama metninde öncelikle, Türk örf ve âdeti gereği Türk çocuğunda, anne ve babanın yanında hocanın müstesna bir mevki olduğu ve bu ahlâki düsturun Darülfünun kız ve erkek öğrencilerinde bir sadakat hissiyle bulunduğu zikredilmektedir. Sonra ise bazı hocalarının dahi “tasdik-i şahadetleri”ni kazanacak kesin ve zaruri bir takım kararlar alınması mecburiyeti oluşmasaydı böyle bir girişimde bulunulmazdı. Kesin ve zaruri bir mecburiyet

³⁸ *İkdâm*, nr. 8991, 2 Nisan 1338/1922, s.1..

³⁹ *İkdâm*, nr. 8992, 3 Nisan 1338/1922, s.1.

⁴⁰ *İkdâm*, nr. 8992, 3 Nisan 1338/1922, s.1.

⁴¹ *İkdâm*, nr. 8992, aynı yer.

⁴² *Vakit*, nr. 1548, 2 Nisan 1338/1922, s.1.

olmaksızın alınacak kararın aklın ve ahlâkın rehberliğiyle bağdaşmayacağını belirten öğrenciler, daha sonra ise Mütareke Dönemi'nin ilk anlarından itibaren, Türk milletine reva görülen haksızlıklar üzerinde durarak; bütün bunlar karşısında kurtuluş ümitlerini koruyan yegane yolun "zinde ve namağlup bir maneviyat ve imân" olduğunu beyan etmişlerdi⁴³.

Bütün facialar karşısında tek ümit ve iman telkin edecek menbain milletin "dimağ-ı mütefekkeri" olan Darülfünun'un büyük ilim kürsülerinin hocaları olacağını ümit ettiklerini, bu ümitleri çoğu hocalardan aldıklarını, ancak bir kaç tanesinden ise yeis ve ümitsizliğe düştüklerini belirten öğrenciler, bu ümitsizliğin gerekçesini şöyle izah ediyorlardı:⁴⁴

"...Çünkü bu hocalar kendilerinin ve öğrencilerin mensup olduğu toplumun din ve millet kabilinden kutsal ve en ulvi kavramlarına karşı kötü çıkışlarda buldukları gibi pek çok defalar milliyetlerine dil uzattılar. Ve yine pek çok defalar bu kişiler kendi milletlerinden ve kendilerinden nefret ve onun her meziyetini inkâr eden ve milleti şaibeli gibi göstermek isteyenlerden artık feyz alınamayacağını anladı. Bundan dolayı da bu adamların yarattığı bu durumun sevkiyle yegane hareket tarzı olarak öğrenciler haysiyet-i milliyeyi müdafaa için hareketini icra etti. Bugünkü hayat ve memat mücadelesinde fazilet ve civanmertlikle kanını akıtan büyük ve asil milletin arkasından dudağını büken, milleti ve büyüklerini "tehzil ve istihfaf eden bir kaç kişinin karşısında gençlik lakayd kalamazdı. Öğrencilere göre bugün millet kendisini inkâr eden evladlarının vefasızlığı ve sadakatsizliği karşısında ne kadar bedbaht ve ne kadar müteallim ise talebede bu elim ve fecii olayların müşahidi olduğundan dolayı o kadar bedbaht ve müteallimdir..."⁴⁵

Darülfünun Müderrisler Meclisi'ne hitaben de "bu andan itibaren artık kendilerinin bu beş hocadan feyz dilenmeyeceğini belirten öğrenciler, milletin daha sadık, daha vefalı bir evladı olabilmek için yine aynı milletin kâdir ve şanını yerlere düşüren bu eski hocalarla bağlarını kopartmada vicdan-ı nida ve vazife-i ahlâkiye bakımından müsterih olduklarını" ilân ediyorlardı⁴⁶.

⁴³ *Vakit*, nr. 1551, 5 Nisan 1338/1922, s.1.

⁴⁴ *Vakit*, nr. 1551, 5 Nisan 1338/1922, s.1.

⁴⁵ *Vakit*, nr. 1551. aynı yer.

⁴⁶ *Vakit*, nr. 1551, 5 Nisan 1338/1922, s.1.

Darülfünun öğrencileri hazırlamış oldukları sözkonusu suçlama metninde ayrıca adı geçen hocaların, hareketlerine neden olan tavır ve görüşlerini ayrıntılarıyla açıklamışlardı⁴⁷.

5 Nisan tarihli *İkdam* gazetesi de “Darülfünun Hadisesi” başlığı altında, öğrencilerin hareketinin “siyasi değil bir milliyet davası” olduğunu belirterek Darülfünun öğrencilerinin beş müderrisi niçin istemediklerini yukarıda açıkladığımız şekilde ortaya koyuyordu. Gazetenin haberine göre “Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisini milliyet davası uğrunda dile getirilen öğrenci iddialarını” tetkik edecekti⁴⁸.

Gazetenin bir gün sonraki nüsnasında ise itham edilen hocaların da katıldığı Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi'nin toplanarak bazı kararlar aldıklarını duyuruyordu. Toplantıda büyük tartışmalar olmuş ve Hüseyin Daniş Bey'le, Rıza Tevfik'in istifaları oybirliğiyle kabul edilmişti. Fakat Müderrisler Meclisi Barsamyan Efendi'nin durumunu yeniden incelemeye karar vermişti. Onun hakkındaki hüküm, Torlakyan davasındaki ifadelerin mahkemeden getirilmesi sonucunda verilecekti. Kurul, Ali Kemal ve Cenap Şahabettin'in görevlerinin devam etmesini uygun görmüş, siyasi kanaatlerinin tedrisata engel olamayacağı kanaatine varmıştı. İsmail Hakkı Bey alınan kararları öğrencilere bildirip sükunet ve itidal tavsiye etmişse de öğrencilerin, kurulun aldığı kararlara direnecekleri anlaşılmaktaydı⁴⁹.

6 Nisan 1922 tarihli *Vakit*'te Müderrisler Meclisi'nce alınan kararları hatırlattıktan sonra, öğrencilerin alınan bu kararlar üzerine toplanarak yeni vaziyet hakkında “teati-i efkâr etmeyi plânladığı, fakat toplantı gerçekleşmeden Ali Kemal Bey tarafından sevk olundukları zannedilen bir takım kimselerin Darülfünun dahilinde garip bir nümayiş tecrübesine giriştiklerini” duyuruyordu⁵⁰.

Gazetenin haberine göre dün Ali Kemal'in “ders günü” olmasına, Müderrisler Meclisi'nin verdiği karara rağmen derse gelmeye cüret edememişti. Ali Kemal derse gelememişti ama, başka gelenler de yok değildi. Bu gelenler Hürriyet ve İtilafın Darülfünun'la hiçbir ilgileri olmayan uzuvlarıydı. Bunlar Darülfünun'a gelerek Tarih dersanesinin sıralarını işgal etmişlerdi. Katib-i

⁴⁷ *Vakit*, nr. 1551, aynı yer. Kazım İsmail Gürkan; aynı eser, s. 25-37.

⁴⁸ *İkdam*, nr.8978, 5 Nisan 1338/1922, s.1. Ayrıca, *Tevhid-i Efkâr*, 4 Nisan 1338/1922, bkz. Ek-3.

⁴⁹ *İkdam*, nr. 8979, 6 Nisan 1338/1922, s.1.

⁵⁰ *Vakit*, nr. 1552, aynı yer.

Umûmi Bey içeriye girme hakları olmadığı halde sınıfa giren bu münasebetsizleri dışarıya çıkararak muhtemel bir hadiseyi önlemişti". Ayrıca öğrenciler dün saat 11.00'de bir kongre toplayarak, "heyet-i müderrisin" tarafından verilen kararı teessüfle karşılamış ve kalan diğer iki müderrisin istifasına kadar fakültenin dört şubesinde de "tedrisat-ı tatile" karar vermişlerdi⁵¹.

e. Müderris Ali Kemal'in Olaylar Hakkındaki Değerlendirmeleri:

Müderris Ali Kemal Darülfünun olaylarıyla ilgili sessizliğini 6 Nisan'da bozmuş ve kaleme aldığı "Darülfünun'da" başlıklı yazısıyla gelişmeleri uzun bir şekilde anlatmıştı⁵². Ali Kemal'e göre "Darülfünun'da bir hafta önce başlayan olayların sebebi, pek küçük, önemsiz ve garib bir hadiseydi. Fakat gelişmeler giderek büyüyen ve toplumsal yarımıza dokunan bir hadiseye dönüştü. Hadise, meclis-i müderrisin toplantısında ise elim bir şekle girdi".

Ali Kemal Milli Mücadele Hareketi'nde olduğu gibi bu olayda da İttihat ve Terrakki zihniyetini sorumlu görmektedir. Ona göre bu hadise, "bu milletin her feyzini her ikbalini şahsi ve harbi ihtiraslarıyla yok etmeye azmeylemiş bir taife-i fesadiye'nin eser-i tezviri idi. İthamnamede belirtilen gerekçelerin hiç birisi itham sahiplerinde bulunmayan özelliklerdendi. Bu gerekçeler pervasızca ortaya konulan ve tüm mukaddes kavramları istismar eden "güruh-ı mekrûha bir fesadiye idi. Çünkü, bin türlü dolaplarla Darülfünun talebesine muhalif hocalarının aleyhinde imza ettirilen ve mal bulmuş mağribi gibi neşr olunan çirkin ithamnâme bu iddiaların parlak bir deliliydi"⁵³.

Her olayda olduğu gibi bu olayda da "İttihat ve Terrakki'nin meşum parmağını" arayan Ali Kemal, müderrisler heyetinde aleyhinde dile getirilen öğrenci iddialarını rezalet olarak nitelendirip, siyaseten kendisi gibi düşünmeyenlerin de gerçeği gördükleri iddiasındadır. Bu bakımdan toplantıda, Darülfünun'un haysiyeti açısından "O müstekrehe tecavüzlerin" çıkarılması teklif edilmesine rağmen her hususun iyice anlaşılması için bu teklif reddedilmişti⁵⁴.

⁵¹ *Vakit*, nr. 1552, 6 Nisan 1338/1922, s.1.

⁵² *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, 6 Nisan 1338/1922, s.1.

⁵³ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, 6 Nisan 1338/1922, s.1..

⁵⁴ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, aynı yer..

Ali Kemal'e göre, "öğrencilerin ileri sürdükleri ithamlar onlara cebren kabul ettirilmiş; ne Hüseyin Daniş, ne Cenab Şahabettin ve ne de Rıza Tevfik amacını aşan bir beyanda bulunmuşlardı. İsnad olunan iftiraların da tümü düzmeceydi"⁵⁵.

"...Rıza Tevfik'e yönelik suçlama; iki sene evvelki bir sözün tevilinden ibaret idi. İki sene evvel dersten sonra hocalarının peşinden tâ Nur-u Osmaniye'ye kadar gelerek hasbihal tarzında ağızlarından kaptıkları sözü türlü türlü tevillerle şimdi problem vesilesi oluşturmaya çalışıyorlardı. Bu şekilde vesile-i bühtân ittihaz etmeye sevk olunan talebenin vaziyetinden feci bir gençlik için ne zor bir durum. Cihanda bir Türk tasavvur olunur mu ki böyle bir alçaklığı ifade etsin?"⁵⁶

Rıza Tevfik'i bu şekilde savunan Ali Kemal, okuyucularının vicdanına sığınarak kendisi hakkında da şu soruları yönelterek şöyle diyordu: "...Yunan gibi bir hasm-ı merdûdun lehinde kalemimden bir kelime olsun çıktığı görüldü mü? Öyle bir düşman-ı makhûrun şu mübarek Anadolu topraklarında babalarımın, atalarımın o mukaddes yurdunda adım adım ilerlediğini gördükçe bu sütunlarda nasıl kan ağladığıma şahid olmadılar mı? Günden güne artan izmihlâlimizden müsalahaya ihtiyacımızdan bahse imkân var mıdır?" "Hür tefekkürle, hıyanetin hududunu" ayıramayan bazı adamların, milletin kendi evlâdı olduğu halde kendisini bir düşman şahsiyeti olarak göstermek istediklerini kaydeden Ali Kemal, kendisinin kurban seçildiği düşüncesindedir. Çünkü üç sene aralıksız olarak "rahle-i tedrisinde" buldukları, bütün tespitlerini takdir ile zapt ederek kabullendikleri, daima samimi bir haz ve vicdan ile karşıladıkları, en saf hislerle hürmet gösterdikleri hocalarına karşı "talebe-i irfan" böyle bir harekete kendiliğinden girişemezdi. Bu "talebe-i irfan" içinde yer alan mesela bir Memduh, bir Recai, bir Asaf, bir Hilmi, bir Şükrü vs. efendiler tam "talebe-i nezih"tiler ki böyle kirlî bir bahse karıştırılmaktan kaçınılmalıydı. O masum gençler, gerçekte, "sükût-ı ahlâka" örnek teşkil edecek böyle bir çirkin teşebbüse kalkışmazlardı. Gerçekte o zavallılar bu olaylardan kimbilir ne kadar dilhundular. Ne fesatlara, ne tahriklere hedef olmuşlardı⁵⁷.

Ali Kemal, bu olaylarda Darülfünun öğrencilerinin masum olduğunu söylerken bu gelişmenin yalnız Darülfünun için değil, bu milletin geleceğini teşkil eden Türk gençliği için de çok kötü bir teşebbüs olduğunu belirtmekteydi.

⁵⁵ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, aynı yer.

⁵⁶ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, aynı yer.

⁵⁷ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, 6 Nisan 1338/1922, s.1.

Bu olaylarda yine “ocakçıların” tertibi vardı. Her fırsatta “menfaat-i ihtiras” sözkonusu olunca mukaddesatımızdan neyi olursa olsun ayaklar altına almaktan çekinmeyen “O hizb-i merdud” şimdi de Cenab gibi, Feylesof gibi, kendisi gibi bir kaç mahfilden intikam almak için bu “rezaleti” tertip etmişti⁵⁸.

Bu hareketle itham edilenler değil, fakat “yâre, ağyâre karşı” bu irfan muhiti küçük düşürülmüş oldu. Üstelik bu hareket, düşmanın tam mütareke ile mukayyed bulunduğu, bir yandan tâ Çanakkale, bir yandan da Eskişehir’e kadar gelmiş iken başlatılmıştı. Bu durum, bu felâketlerin müsebbibleri, bu milleti avutmak için bu hareketi başlatmış olmalı ki, hala bu tür işlerle milleti oyalıyorlardı⁵⁹.

Ali Kemal gençliğe ilişkin sözlerinde ise “Ah! bizde genç olduk, biz de gençliğin heyecanını, galeyanını anlarız, fakat bu hareket samimi olsaydı, kendilerine değil, müstehaklarına yönelik olurdu” şeklinde görüşlerini açıklıyordu. Çünkü öyleleri vaktiyle olduğu gibi bu millette de mevcut olduğunu belirterek, bu hareketin arkasında olduğunu düşündüğü “İttihatçıları” imâ ediyordu.

Ali Kemal, bir gün önce “müderisler heyeti”nde söylediği “bu derece siyasi ihtiraslar içinde yuvarlanan muhitte müderisliği hür bir insanın kabul edemeyeceği” görüşünü aktardıktan sonra kendi davranışlarını şahıslarından çok bu milleti düşünmek sorumluluğu ile açıklamaktaydı. Ona göre matbuat namına senelerden beri hangi kapıya, hangi efendilere hizmet ettiklerini, Türklüğü ne derece düşündüklerini her vicdan ve insaf sahibinin bildiği bazı kişilerin 3-4 tane asılsız gürlütüyü sürekli ifşâ etmeleriyle, başarılı olunacağı varsayılıyorsa, bunlar yanılacaklardı. Bunların amacı böyle asılsız ifşaatlarla “şerir bir ekalliyet” olarak Darülfünun ve v.s. yerlerde hükümlerini sürdürmeye çalışmak arayışıydı. Onların bu şekilde kalkışmasının karşısında kendilerini “har ve müşevvek havay-ı saf” gibi hissedilen “galeyan-ı amme”nin bulunduğunu belirten Ali Kemal “kamuoyunun o hakikatleri bu itham sahiplerine göstereceğine” inanmaktadır. “Onların teşkilatları, paraları, cemiyetleri Ankara’ları ve belki de Avrupaları vardı”⁶⁰.

Senelerden beri olduğu gibi bu sefer de, bu hareketi, bu sayede böyle mükemmel hazırlamışlardı. Fakat O’na göre “batıl batıl, hak haktı”. Hakkı

⁵⁸ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, aynı yer.

⁵⁹ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, 6 Nisan 1338/1922, s.1.

⁶⁰ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-11630, 6 Nisan 1338/1922, s.1.

müdafaa ve temsil edenler kendileriydi. Bu, silahların en keskinine sahip olmak demektir ki bu yolda sebat ve metânet gösterilirse galibiyet kendilerinin olacaktır. Bu memleketin kurtarılması ise ancak bu zaferle sağlanabilecekti⁶¹.

Görüldüğü gibi Ali Kemal, Darülfünun öğrencilerinin hareketini “bir milliyet meselesi olarak değil, bir siyasi hareket” olarak değerlendirmektedir. Bu olayda da daha öncekilerde olduğu gibi “o hizb-i meşumun” yani İttihatçıların parmağı vardı. Onların bir tertibi idi. Dahası bu olay, İttihatçılarla da bağlantı kurulduğuna, Ankaraları var denildiğine göre Milli Mücadelecilerle de yakından ilgiliydi. Çünkü, Ali Kemal’e göre mütareke teklifinin yapıldığı günlerde hareketin başlaması dikkat çekmekteydi.

Öte yandan, Ali Kemal bu olaya sebep olanların görüşleri üzerinde hiç durmamakta ve sözkonusu kişilerden mesela Hüseyin Daniş Bey’in “Tatar yavrusu” gibi bir deyim kullanmadığına dair yemin etmekteydi. Rıza Tevfik’in durumu ise iki sene önce cereyan eden bir konuşmanın tevildinden başka bir şey değildi. Nihayetinde Ali Kemal’e göre bu hadiselerin başlatılması öğrencilere cebren kabul ettirilmişti; zira öğrenciler hocalarına karşı hürmetkâr oldukları gibi gerçekte de masumdular.

Diğer taraftan Darülfünun olaylarının Ankara’da da tesirleri olmuştu. 9 Nisan tarihli *Vakit* gazetesine göre Darülfünun olayları 8 Nisan tarihli *Hakimiyet-i Milliye*’de değerlendirilmişti⁶².

Vakit gazetesine göre, *Hakimiyet-i Milliye*’de “Ali Kemal, Cenab ve Rıza Tevfik Beyler’in telkin ettikleri hainhâne fikirleri mevzubahis edilmiş ve Barsamyan Efendi’nin nankörlükleri örneklerle anlatılmıştı.” Hüseyin Daniş Bey’e gelince “bu müderris zaman zaman İran’a karşı lâkayd, zaman zaman da İranlılığı ile övünmekteydi. Bu hocaların telakkileri İstanbul’un sabır ve hamiyetli gençliğinin tahammüllerini zorlamış ve kendileri Darülfünun’dan ihraç edilmişlerdi”⁶³.

Öte yandan, *Türklüğü* gazete sütunlarında ve ders kürsülerinde alenen tahkir cüretinde bulunan hainlerin küstahlıkları bütün Anadolu’nun nefret ve kınamalarına sebep olmuş, İstanbul gençliği bu tezahüratı büyük bir

⁶¹ *Peyam-Sabah*, nr. 1200-111630, aynı yer.

⁶² *Vakit*, nr. 1555, 9 Nisan 1338/1922, s.1.

⁶³ *Vakit*, nr. 1555, aynı yer.

memnuniyetle karşılamıştı⁶⁴. *Vakit* gazetesinin aynı sayısında yayınlanan bir başka haberde ise, “Darülfünun Divanının bugün (9 Nisan 1922) toplanacağı”na ilişkindi. Darülfünun Emini (Rektör) Besim Ömer Paşa’nın başkanlığında saat 11.00’de toplanıp, Darülfünun’da öğretimin tatiline neden olan durumu inceleyerek, öğrencilerin açıklamalarını içeren layihayı görüşecekti. EK 5:

Vakit, 09 Nisan 1922, s.1, “Darülfünun Hadisesinin Ankara’daki Tesirata”, “Darülfünun Divanı Bugün Toplanıyor”Bu arada öğrenciler kendi aralarında toplanmışlar ve özellikle Hukuk Fakültesi öğrencileri, Edebiyat Fakültesi hocaları hakkında alınan kararın sözkonusu 5 hocayı da kapsamı yönünde görüş beyan etmişlerdi.

f. Darülfünun İdaresi ve Maarif Nazırı’nın Olaylara Yaklaşımı:

Darülfünun Divanı (Senato) 9 Nisan tarihinde yaptığı toplantıda, “Hocalar hakkında karar vermek yetkisinin müderrisler meclisine ait olduğu yönünde” bir karar almakla birlikte, öğrencilerin ithamnamesini de görüşmüş ve 18 Nisan’da ithamname üzerinde durmaksızın, hocalar hakkında verilecek kararlar için tek yetkili kurulun “Edebiyat Medresesi Müderrisler Meclisi” olduğunu kararlaştırmıştı⁶⁵.

10 Nisan 1922 tarihli *İleri* gazetesi, “Darülfünun’un beklenen kararı” şeklinde açıklanan bu kısa kararı aktarırken, ayrıca Darülfünun Divanına katılan üyelerin isimlerini de aktarıyordu. Buna göre, fakülte reisleri (dekanları) Ziya Nuri Paşa (Tıp), Aynîzade Hasan Tahsin Bey (Hukuk), Fatim efendi (Fen), İsmail Hakkı Bey (Edebiyat)lerin yanısıra yine her fakülteyi temsil eden iki üye olmak üzere toplam 8 üye alınan kararda söz sahibiydiler. Bu üyeler Muhtar Bey, Asaf Derviş Paşa ve Akil Muhtar Bey, Ebul-ula ve Muslihiddin Beyler, Köprülüzade Fuat ve Ali Reşat Beyler idi⁶⁶.

Darülfünun Divanı’nın, Hocalar hakkında alınacak kararda Edebiyat Fakültesi Müderrisler Meclisi’nin yetkili olduğunu belirtmesi üzerine fiili olarak tatilde bulunan Darülfünun’da, yeni olayların çıkabileceği endişesiyle, Maarif Nezareti öğretimi 12 Nisan’da resmen, fakat geçici bir süre için tatil etmişti⁶⁷. Darülfünun Divanı’nda bir süre görev yapmış olan Fen Fakültesi müderrisi ve Maarif Nazırı Sait Bey gazetelere de bir demeç vererek “bütün medeni

⁶⁴ *Vakit*, nr. 1555, aynı yer.

⁶⁵ *Vakit*, nr. 1556, 10 Nisan 1338/1922, s.1. *Vakit*, nr. 1565, 19 Nisan 1338/1922, s.1.

⁶⁶ *İleri*, nr. 1524, 10 Nisan 1338/1922, s.1.

⁶⁷ Kazım İsmail Gükan; aynı eser, s.57.

memleketlerde öğrencilerin bu tür hareketlerinin olabileceğini” kaydetmiştir. Sait Bey’e göre bir milletin böyle “kabiliyet-i feverâniyesi” olmazsa, o millet yaşamaya layık değildir. Dolayısıyla memleketimizde bu gibi tezahüratların çıkması kötülüğe değil, bilakis medeniyetin gereğinin yerine getirilmesine işaret olarak değerlendirilmelidir. Öğrencilerin bu husustaki “tezahürat ve temenniyatını” hoş görmemek olsa olsa “mutlak ve müstebit” idarelerde bulunur. Ancak bu tür olayların çözüm yolu bir takım usul ve kanunlardan geçer. Gençlerin bu usul ve kanunlardan azade kılınması elbetteki tabii değildi.⁶⁸ Maarif Nazırı Sait Bey, Müderris olması nedeniyle de öğrencilere karşı ılımlı bir yaklaşım göstererek; “memleketin ikbal ve saadetinin” gençlerden bekleneceğinden bahisle onların hislerini “mukaddes” addetmişti.

Hocaların haysiyeti mevzubahis olduğundan Darülfünun yönetimi ile öğrenciler arasında “tavassuta âmâde” olduklarını belirten Sait Bey öğrencilerin herhangi bir tahrike asla kapılmayacak “kâbiliyet ve irfanla mücehhez” olduklarını vurgulamıştı.⁶⁹

Darülfünun’un Maarif Nazırlığı’nca resmen, geçici olarak tatil edilmesi üzerine öğrenciler yeniden toplanmışlar ve protesto ettikleri müderrislerden üçünün görevlerinden istifa etmelerini kınamışlardı. 15 Nisan 1922 tarihli *İleri* gazetesine göre diğer hocalarla görüşerek onlara saygı ve hürmetlerini ileten öğrenciler, Darülfünun’un hükümetçe tatil edilmesinden duydukları üzüntüyü de bildirmişlerdi. Bu haberleri aktaran gazeteye göre Darülfünun’un hükümetçe tatil edilmiş olması, itham edilen sözkonusu hocaları kurtaramayacağı hususunun bilinmesi gerekiyordu.⁷⁰

g. Olaylar Ankara’da Yakından İzleniyor:

Bu arada Darülfünun öğrenci hareketlerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından da titizlikle izlendiğini 9 Nisan 1922 tarihli *Vakit* gazetesinde yer alan bir yazı nedeniyle belirtmiş ve öğrencilerin eylemlerinin “Ankara’ca Türklüğü derslerde ve gazete sütunlarında tahkir edenlere karşı son derece vatanperver ve milliyetperver bir gelişme olduğu” şeklinde değerlendirdiğini açıklamıştı.⁷¹ Nitekim 19 Nisan 1922 tarihli *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde yer alan bir yazı eylemin Ankara’ca izlenmeye devam

⁶⁸ *Vakit*, nr. 1560, 14 Nisan 1338/1922, s.1.

⁶⁹ *Vakit*, nr. 1560, 14 Nisan 1338/1922, s.1.

⁷⁰ *İleri*, nr. 1525, 15 Nisan 1338/1922, s.1.

⁷¹ *Vakit*, nr. 1555, 9 Nisan 1338/1922, s.1.

edildiğini göstermekteydi. Sözkonusu yazıda, “Darülfünun’dan kovulanlar ile bunlarla beraber hareket eden muhalifler bu hadiseden yararlanarak karışıklık çıkarmaya ve böylece ecnebi müdahalesini davet etmeye teşebbüs ettikleri” anlatılıyordu⁷².

Öğrenci hareketlerinin Ankara’ca titizlikle takip edildiğine ilişkin bir başka delil ise, Darülfünunun eski öğrencilerinden ve şimdi de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Milletvekili olan kişilerin gönderdikleri kutlama telgrafı idi.

19 Nisan 1922 tarihli *İleri* gazetesi’nde yayınlanan haber “Ankara’dan Darülfünun talebesine samimi bir selâm” başlığıyla geçilmiş ve telgrafın metni yayınlanmıştı. Sözkonusu telgraf, Kozan Mebusu Darülfünun eski talebelerinden Dr. Fikret, İzmir Mebusu Darülfünun eski talebelerinden Mahmut Esat, Mentеше Mebusu Dr. Tevfik Rüştü ve İstanbul Mebusu Numan Usta tarafından imzalanarak gönderilmiş ve “İstanbul Darülfünunu talebesi arkadaşlarımıza” şeklinde ithaf edilmişti⁷³.

Sözkonusu telgraf metni şöyle idi: “Azimkâr ve fedakar milletimizin bütün şiddet ve heyecanı ile yaşamakta olduğu varlık, istiklâl ve hürriyet mücahedesinde yer yer kahramanlıklar ibrazıyla müsabaka edilirken pek yakın bir âtide beşer tarihin devirlerini tebdil edecek, Türk halkı için sakladığı inkişaf ve inkılâbı ve Şarkla Garbın ittisalinde hilkatin ona tahsis ettiği vezaif ve istihkakı temin ve ikmal edilecek olan, vatanın en kıymetli evlatları tedris için tahsis edilen rahleleri su-i istimal etmiş olanlara karşı gösterdiğiniz şehamet ve metaneti iftiharlarla öğrendik. Vatan ve millet sizden memnun ve sizinle mübahi olursa yeri vardır. Hürmetlerimizin kabulünü rica ederiz”⁷⁴.

Bu telgraf, Darülfünun öğrencilerinin hareketinin Ankara’ca takdir edildiğini göstermekteydi. Şimdiye kadar ne Türkiye Büyük Millet Meclisi ile ne de Ankara Hükümeti ile bu konuda bir temas kurulmamıştı. Milli Mücadele’nin merkezinden gelen bu telgraf öğrencilerin hareketlerini ve cesaretlerini daha da güçlendirmişti⁷⁵.

⁷² Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü, (Açıklamalı Kronoloji)*, TTK.yay., Ankara-1996, c.IV, s.390.

⁷³ *İleri*, nr. 1529, 19 Nisan 1338/1922, s.1.

⁷⁴ *İleri*, nr. 1529, aynı yer. Kazım İsmail Gürkan; aynı eser, s.60.

⁷⁵ Kazım İsmail Gürkan; aynı eser, s.61. Ayrıca, konunun siyasi iktidar-üniversite ilişkileri bağlamında değerlendirilmesi hakkında bkz. Aynur Soydan, “Türkiye’de Ulusal Devletin

h. Olayların Darülfünun Divanı'nda Görüşülmesi:

Darülfünun'da öğrenci hareketlerinin giderek büyümesi üzerine Maarif Nezareti ile yapılan görüşmelerden sonra Darülfünun Divanı “meseleyi etraflıca incelemek ve mümkün olan en kısa zamanda sonuçlandırarak tatile son vermek” amacıyla Müderris Ebul-Ulâ Bey'in başkanlığında özel bir encümen kurdu. Encümenin ya da komisyonun üyeleri ise Tıp Fakültesi Dekanı Ziya Nuri Paşa ile Fen Fakültesi Dekanı Fatin Efendi⁷⁶.

Sözkonusu komisyon öğrencilerin ithamnâmesini inceledikten sonra itham edilen hocalardan yazılı bir cevap istemişler, ancak Rıza Tevfik ve Cenap Şahabettin cevap vermeyeceklerini belirtmişlerdi. Ali Kemal ve Barsamyan Efendi 3 gün süre istedikleri halde, Hüseyin Daniş Bey olumlu ya da olumsuz hiç bir cevap vermemişti⁷⁷.

Komisyonun çalışmaları 22 Nisan 1922 Cumartesi günü başlamış ve öğrenci delegeleri birer birer içeri alınarak sorgulanmışlardı. Öğrenciler sözkonusu “Fevkalâde Encümen Heyeti”ne, ithânamede belirtilen hususları dile getirmişler ve Ali Kemal için ise diğer yazılarının yanısıra daha önceki “Türkler'in istiklâle layık olmadıkları” görüşünü içeren makalesini gerekçe olarak göstermişlerdi⁷⁸.

Bu soruşturma sırasında Ebul-Ulâ Bey öğrencilere karşı oldukça sert bir tavır içerisinde olurken, Ziya Nuri Paşa'yla, Fatin Efendi onları himaye edici bir tavır içerisinde bulunmuşlar ve öğrencilerin yoğun baskılarına rağmen bir karar alamamışlardı⁷⁹.

Bu arada Darülfünun Divanı yeniden toplanmış olmakla beraber herhangi bir karar alınmamış ve yalnızca, öğrencileri sükûnete davet edici konuşmalar yapılmaya çalışılmıştı⁸⁰.

Oluşum Sürecinde Siyasal İktidar Üniversite İlişkileri”. İ.Ü.Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı-X, Yıl 1999, s.240-241

⁷⁶ *Vakit*, nr. 1564, 18 Nisan 1338/1922, s.1.

⁷⁷ Kazım İsmail Gürkan; *aynı eser*, s.66.

⁷⁸ *Vakit*, nr.1571, 25 Nisan 1338/1922, s.1. Ali Kemal'in *Sabah*, nr.10504, 12 Şubat 1335/1919, s.1'de yayınlanan “Hakk-ı İstiklâl ve Türkler” başlıklı makalesi olmalı.

⁷⁹ *Vakit*, nr 1571, 25 Nisan 1338/1922, s.1.

⁸⁰ *Vakit*, nr. 1571, *aynı yer*.

Darülfünun Divanı toplantısı sonrası, dosyanın Edebiyat Fakültesi'ne tekrar havale edilmesi ve toplantı sırasında istenmeyen olayların çıkması üzerine, Darülfünun bir süre daha kapalı kalmış ve nihayet Maarif Nezareti'nin 18 Mayıs 1922 tarihli gazetelerde "Darülfünun'un bir müddet daha kapalı kalmasının bazı medreselerde bir, bazı medreselerde iki öğrenim devresinin kaybolmasına neden olacağı" gerekçesiyle öğretim⁸¹in 20 Mayıs 1922 Cumartesi günü başlayacağı duyurulmuştu .

Maarif Nezareti'nin bu duyurusu üzerine öğrenciler harekete geçerek, istekleri kabul edilmediği müddetçe derslere devam edilmeyeceği kararını almak üzere Sultan Ahmet Akademi Kırathanesi'nde toplandıktan sonra, kendilerine taraftar hocalara da derslere girmemeleri konusunda ricada bulunmuşlar ve nihayet 20 Mayıs 1922 Cumartesi günü istenmeyen olaylar cereyan etmişti. Öğrencilerin hareketinin sıcak bir çatışmaya dönüşmesi, hatta yaralananlardan iki tanesinin Maarif Nazırı'nın huzuruna getirilmesi, Sait Bey'i fena halde üzmüştü⁸² .

Darülfünun olaylarına ilişkin gelişmeler bu şekilde seyrederken nihayet Darülfünun Divanı 5 Temmuz 1922 tarihli toplantısında Darülfünun Nizamnamesi'nin 13. maddesinde bir değişiklik yaparak Hocalar hakkında disiplin kararı verme yetkisinin "Medrese Müderrisler Meclisi"nden alınarak doğrudan Divan'a teklif edilmesi şeklindeki kararını Padişah'a sunmuştu. Padişahın bu kararı onaylamasından sonra Edebiyat Fakültesi'nin teklifi silsile dairesinde Padişaha sunulmuş ve Padişah da Fakülte ile Divan müşterek kararını 29 Temmuz 1922'de aynı onaylamıştı⁸³ .

Darülfünun Nizamnamesi'nde yapılan değişiklikten sonra "hissiyat-ı milliyeyi rencide ettikleri iddia olunan Darülfünun müderris ve muallimlerinin" durumunun Darülfünun Divanı'nda yeniden görüşüldüğü anlaşılıyor⁸⁴ . Darülfünun Divanı'nda yapılan değerlendirme sonucunda, "Avrupa ve Osmanlı

⁸¹ *Peyam-Sabah*, nr. 1329/11759, 18 Mayıs 1338/1922, s.1.

⁸² *Vakit*, nr. 1597, 22 Mayıs 1338/1922, s.1. ".....yaralı öğrencilerden bazılarının grevci öğrenciler tarafından Sait Bey'in huzuruna getirilip "bunlar sizin inadınızın kurbanlarıdır" deyip, Bakanın İngilizler takip ediyor, dikkatli olun uyarıları üzerine de "Sizin İngilizleriniz varsa, bizim de imanımız vardır" demişlerdi. Sait Bey bu sözler üzerine, "Benim İngilizlerim mi, benim İngilizlerim mi?" diye mırıldanarak hüngür hüngür ağlamıştı". Ayrıca Bkz. Gürkan; *aynı eser*, s. 73-74.

⁸³ Kazım İsmail Gürkan; *aynı eser*, s.79-80.

⁸⁴ *B.O.A., MV. 1341. M.10, D.224, V.86*, söz konusu vesikayı arşivden bulup gönderen İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyelerinden arkadaşım Yrd.Doç.Dr.İşıl ÇAKAN'a teşekkür ederim.

Devleti Münesebatı Tarihi Müderrisi Ali Kemal ve Türk Edebiyatı Tarihi Müderrisi Cenap Şehabettin Beyler'in azilleriyle, yerlerine Ali Reşat ve Yahya Kemal Beyler'in; müstafi Rıza Tefvik ve Hüseyin Daniş Beyler'den boşalan Ma'ba'd-et Tabiiyye dersine Veled Çelebi Bey'in, Garb Edebiyatı Tarihi Muallimliğine de Şerif Bey'in tayinleri hususları oylanarak kararlaştırılmış" ve konu Maarif Nezareti'ne bildirilmiştir. Darülfünun Divanı'nın oylamayla yapılan tayinlerine ilişkin kararı Maarif Nezareti'nin 2 Eylül 1338 tarihli ve 916 numaralı tezkeresiyle de Meclis-i Vükela bilgilendirilmiştir⁸⁵. Bundan sonra Büyük Taarruz'a doğru giden süreçte fakülteler birbiri peşi sıra hem eksik sömestrelere tamamlamaya, hem de yeni öğretim yılına girmeye hazırlanmışlardı.

SONUÇ

Mütareke Dönemi'nde "Darülfünun Grevi" olarak bilinen olaylar, öğrencilerin Mütareke'den beri aşağılanan, hafife alınan, Türklük gurur ve şuuru ile millilik kimliği değerlerini alaya alan, yer yer horlayan bir takım görüş ve düşüncelerin pervasız bir şekilde dile getirilmesi neticesinde ortaya çıkmış bir hareket idi. Ülkenin işgal edildiği İzmir, Afyon, Kütahya-Eskişehir ve nihayet Sakarya gibi aziz vatanın hemen her yerinde Türk kanının döküldüğü bir sürecin yarattığı ruh halinin, en yoğun olduğu bir devrede gündeme gelen Darülfünun olaylarının Türk Üniversite Tarihi'nde önemli bir safhayı teşkil ettiği şüphesizdir. Ulusal duyguların uzun süreden beri rencide edilmesiyle başlayan öğrenci olayları, Mütareke Dönemi'nde sık sık karşılaşıldığı gibi, bir süre sonra fikrî anlamda Hürriyet ve İtilafçılarla, İttihatçı eğilimlerin mücadele vasıtasına dönüştürülmek istenmiştir. Gerek olayların bu denli büyümesinde, gerekse tarafların siyasal eğilimlere yakınlaştırılmasında itham edilen bazı müderrislerin siyasal eğilimlerinden ziyade, uzun süreden beri savundukları görüş ve düşüncelerin büyük bir etkisinin olduğu aşikârdır. Ülkenin en nazik döneminde, mütareke tekliflerinin altında yatan politik gerçeklerin Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gizli celselerinde yoğun bir şekilde tartışıldığı bir evrede gündeme gelen hadiseler, özellikle İstanbul Basını'nca büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Başyazarlığını Ali Kemal'in yaptığı *Peyam-Sabah* dışında *Vakit*, *İleri*, *İkdam* ve *Tevhid-i Efkâr* gibi İstanbul Basını'nın önde gelen gazeteleri olaylarla ilgili olarak, gerek haberleri sunuş tarzları ve gerekse yorumları bakımından öğrencileri destekleyici tarzda bir yayın politikası takip etmişlerdir. Mütareke Dönemi'nde yegane kamuoyu oluşturma aracı olarak nitelendirebileceğimiz gazetelerin bu yöndeki yayınları,

⁸⁵ Aynı yer

Darülfünun öğrencilerinin davalarının olumlu bir şekilde değerlendirilmesinde ve girişimlerinin başarıyla sonuçlanmasında önemli bir katkı sağlamıştır.

Öte yandan Darülfünun öğrencilerinin son derece örgütlü bir şekilde “siyaset değil milliyet davası içinde oldukları” kanaatini pekiştirecek düşünce ve hareketlerinin Milli Mücadele’nin merkezi Ankara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce de yakından takip edilmesi ve hatta desteklenmeleri, bu yönde *Hakimiyet-i Milliye*’de çıkan haber ve yorumların sözünü ettiğimiz gazetelerde - artık pek bir anlamı kalmamış olan sansüre rağmen- yayınlanması öğrencileri cesaretlendirmiştir. Netice itibarıyla Darülfünun öğrencileri izledikleri dirayetli ve plânlı bir politikayla öteden beri Milli Mücadele Hareketi’ne karşı cephe almış ve hatta aralarında Sevr Antlaşması’nı imzalayan bir şahsın da bulunduğu 5 müderrisin Darülfünun’dan tasfiye edilmelerini sağladıkları gibi, sözde mütareke teklif ve oylamalarıyla diplomatik taktiklere boğulmak istenen Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin “nihai zafere kadar mücadele” azmine de ulusçu bir destek sağlamışlardır.

ÖZET

Mütareke Dönemi'nde "Darülfünun Grevi" olarak bilinen olaylar, İtilaf Devletleri'yle Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasında cereyan eden "mütareke görüşmeleri" ne ilişkin "nota teatilerinin" yoğun bir şekilde gündemde olduğu bir devrede ortaya çıkmıştır. Olayların bir öğrenci hareketi olarak Darülfünun'da başlamasının nedeni özellikle Mütareke'den sonra bazı müderrislerin ulusal duygu ve değerleri incitici görüş ve düşüncelerini pervasız bir şekilde dile getirmiş olmalarıydı. Türk Milleti'nin bir "İstiklal Mücadelesi" verdiği zamanda cereyan eden gelişmeler hem dönemin İstanbul Basını'nca, hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce yakından izlenmiştir. Darülfünun öğrencilerinin "siyaset değil, milliyet davası içinde oldukları" yönündeki hareketleri, öğrenciler lehinde, bir Türk kamuoyunun oluşmasına neden olmuştur. Bu durumda ne suçlanan müderrisler, ne de Darülfünun yönetimi daha fazla direnebilmişler; ve gelişmeler suçlanan beş müderrisin Darülfünun'dan tasfiyesiyle sonuçlanmıştır.

ABSTRACT

The events as a known "Darülfünun Strike" at the Armistice Period took place when "the note exchanges" related "The Armistice Meetings" made a current issue intensively between the Entente Governments and The Turkish National Assembly. The reason for the beginning of the events as the movement of the students was the especially the expressions of some teachers about their undaunted opinion and thought which offended the national feelings and values after Armistice. The developments occurred during the Turkish Nation was working for "The Independence Struggle" had been followed by the Press of İstanbul and The Turkish National Assembly. The Movement of The Darülfünun Students "for the National Claim not for the politics" caused the formation of a Turkish Public Opinion which in favour of students. For this reason, neither the teachers who accused nor the management of the Darülfünun could resist any more; and the developments were concluded in that way the five teachers, who accused, eliminated from the Darülfünun.

EKLER:

دارالفنون طلبه مرك سايان تقدير بر قرارى

دارالفنون ادبيات فاكولته سى طلبه دوزنى، استقلال وملت حسلرته يياجى اولان
بمسلرته بيان عزت واستكراه ايندهرك بوتلرلى استقامته دعوت اينديتور

دارالفنون طلبه مرك منفورى اوج مديرى
جناب شهاب الدين بك

بمدرضا توفيق بك

۳۳۸ مارت ۱۹۲۲

فوق الكادة مولفزه اتقاي آرا ايله زيردهكى مقرراتى انقادما حسلر دوزنى

۱- نيت تيزك دارالفنونى، تيزك ملةك اخلاق و علم مؤسسنى ييلن ايمان حدره سى طلبه سى
كندى سيسى وازامى آرمسند سىوى هسنا تيزك ملةك استقلال و ملت حسلرته
ياياجى و مهاجم شخصيلرى كوزمكه مائلير

۲- دارالفنون كنجلكى ملةكسك و فعال عامه سى
اخلاق و عرفان اونچاغنه سونولمش اولان بو آفنديلره قارسى عزت و استقامتى بيان ايندور

۳- قوتقره سى منتخب برهيشك جناب شهاب الدين، باضاقيدان، على كمال، رضا توفيق و حسين
دائش بكرة بورا زرى بيلغ ايله استقامته دعوت و طلبه ك سطر و عرفان ايله دكل، على الماده
بروطنداش سنى ايله دخی كنديلرله مناسبده بولونامه حسلر سى اعلان ايندور

EK 1: Tevhid-i Efkar, 31 Mart 1922, s.1, "Darülfünun Talebimizin Şayan-ı Takdir Bir Kararı"

دارالفنون جادائی مناسبیہ

سیاست دکل ملیت دعوائی

و تجاوزات قریبندہ کجنگ صہان اہمسی
امکان خلاصہ اہدی . جن صہان اجتہ ایدار
کامکار اولور ایدی . بناء علیہ ، دارالفنون
حرم مرتاضہ ، وطنک پیشداران اہال و اعلاسی
اولان کنجری عزمی ، مشاغل علیہ لرندن - ولوکہ
برمدت قبلہ ایچون اولسون - آلیقوجق حادثات
ظہورینہ ناسف ایچکہ برابر طلبہ بی . حق محصلین
فدا ایچک ہاسنہ . کیرشدکاری مجاہدہ دن طولانی
مدوز کورمہ مکدہ قابل ذکر .

بوجاداتی . کنجنگ اضمانہ معاف اولان ترک
درحال نوٹاویل و تفسیر ایدہ جگری و غیرہ لرندہ
تذیلہ قالیقشہ جگری دہ شہ سز ایدی . نہ کیم
اولہ اولدی . النہ کی واسطہ شریبی دانما امراض
و اضغالات ، نفسانیہ آت ایدنر ، درحال
مسئلہ بزرگ سیاست ویرمک ایستدیرہ «صباح» بی

دارالفنون دہ . چقان مسئلہ اساس اعتباریہ
شہانہ ناثر مدایدہ بیلر . مملکتک حیات و معاشہ
طائفہ محافلہ ہرکسدن ضل ، ہرکسدن آتشین
اولوق کنجنگ . حق و وظیفہ سی اوللہ برابر کوکل
ایستدیرہ ، کہ امید استقبال وطن اولان دارالفنونک
نور و حیثی کنجکی ایلہ مدرسہ لرہن . بشیرلی
آرہ سنہ بردہوی چقاہول ا نقطہ نہ یا علی . ہ
پولہ بر دعوائک ظہورینہ دارالفنون مداومین
و منسوپنک نظام باحتاری پوقدر ، بوکنجنگ
طوزوب طوررکن حسیات ملیہ لرہی ، حیثیہ
مدرس کچین ذواتدن بزاقچی زورلہ تحریرک ایلدیلرہ
ہیچ بر معنا و مناسبت اولادہی حلقہ یادارالفنون
کریسنندہ ، یا غیرتہ ستونلرندہ ، و یا خود اوروبا
محررلریتہ و نوع بولان بیاناتدہ مقننساتجری
تحریر و توری تدلیل ایچک ایستدیرہ . بو تحریرکات

EK 3: Tevhid-i Efkar, 04 Nisan 1922, s.1, "Siyaset Değil Milliyet Davası"

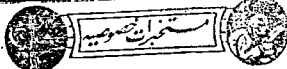
مجلس شورای ملی، سمرقند، در ایام انعقاد ستی افغان ایدیک
عبارت، اولادها ابتدا اینک بازر و فرقه عزیمت دولتی ستون تون ایفاد

یوم مخبر

کوردیو، ایدیک

11 مئی 1922 9 نisan 1341

لکسی 100

آناطولی دولتلك جرابنه منتظر دور

بی کون فرمسی ویرده : دوولتلك صلح قوماندانک جیت و سبیتیرن
جولایه مائارلن آ کلایه منکر .

آقره . 8 نisan (عبارت سوزون) - بی کون فرمسی، ده ندرک ده
ویردکن حوال مائارلن برین نایه ندر آیدان ویرده
...
آقره . 8 نisan (عبارت سوزون) - برقیه ایله خنده خنده، مائارلن
مدف سوزونک لعل ایچک ایزور، طاروقه کیردینک اولان بی کون فرمسی
...
آقره . 8 نisan (عبارت سوزون) - نایه وکی آناطولی، فرمسی ویردوسون
اکلا ایچدر . بوسونک ایچکون وایله دوشنه ایزورسونک طیارن تاین ایچدر .

لعل
غواناریسک صلح حقدنه بیانانی
برقان بلن وکیل صلحک تالیله بوکستان تالیله اولانسی آردو
ایچیککی ایضاح ایچدیکنر

آقره . 8 نisan (شرسون) - فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
ایچان ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچان ایچدیکنر بیان ایچدر .

دارالفنون حادشمنک آقرده تاثیراتی
آقره عقالی کابلک طاروقه خنده خنده قن ایچکنده وایله ناکرکسی
عقالی مائارلنک فرمسی ویرده ایچدیکنر

آقره . 8 نisan (عبارت سوزون) - نایه وکی آناطولی، فرمسی ویرده
...
ایچان ایچدیکنر بیان ایچدر .

دارالفنون دیوانی بو کون ایلو پلانیرور
دوان لا سونک ویشیق ویشیق لایحسی تاقیق ایچدیکنر
یا مرم عقالی طاروقه خنده خنده قن ایچکنده وایله ناکرکسی
ایچدیکنر بیان ایچدر .

دوان لا سونک ویشیق ویشیق لایحسی تاقیق ایچدیکنر
یا مرم عقالی طاروقه خنده خنده قن ایچکنده وایله ناکرکسی
ایچدیکنر بیان ایچدر .

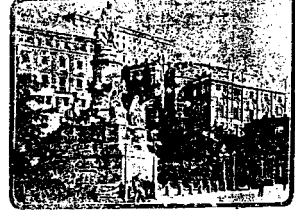
دوان لا سونک ویشیق ویشیق لایحسی تاقیق ایچدیکنر
یا مرم عقالی طاروقه خنده خنده قن ایچکنده وایله ناکرکسی
ایچدیکنر بیان ایچدر .

دوان لا سونک ویشیق ویشیق لایحسی تاقیق ایچدیکنر
یا مرم عقالی طاروقه خنده خنده قن ایچکنده وایله ناکرکسی
ایچدیکنر بیان ایچدر .

دوان لا سونک ویشیق ویشیق لایحسی تاقیق ایچدیکنر
یا مرم عقالی طاروقه خنده خنده قن ایچکنده وایله ناکرکسی
ایچدیکنر بیان ایچدر .

جلال الدین عارف بك جنوهیه كیدیور

روما عقالی و فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده
...
فرمسی ویرده، فرمسی ویرده، فرمسی ویرده

تلره جواب وردی

تراکیده، خنده ایدیکسی، کاتارلیک تالی

ی طلب ایچدیکنر، صلح فرمسی ویرده
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

ایچدیکنر بیان ایچدر .
...
ایچدیکنر بیان ایچدر .

EK 5: Vakit, 09 Nisan 1922, s.1, "Darülfünun Hadisesinin Ankara'daki Tesiratu", "Darülfünun Divanı Bugün Toplanıyor"

۲۸
۱۳۳۸
۲۸

تاریخ تاریخ	تاریخ اولدوقی دوایر	مجلس وکلا	مجلس تاریخ	مجلس
۲۸	معارف	مذاکرته مخصوص ضبطنامه	۱۳۳۸	۲۸
خلاصه مآل				
<p>حیات ملی پر جنبه اندکتری ارعاً اوقامه دارا لغتونه مدتیسه و معنیته نه اورویا دوقه قمانه سالیاق تاریخی حدیسی علی کول و قورق تاریخ اریباق مدسی ضابطه سلیب الدیم کجورک و غیره یله سالیاق دیمی کای کجورک دستغنی ضابطه وحیه دانشه کجورک دیم اعلی ایله مابعد الطبعیه درسه نعیم و ایرام تاریخ اریباق درسه اولدوقی بد دانشه دیزن تاریخ اریباق معملکه ده شریفه کجورک تعلیمی مخصوصیه دارا لغتونه دیوانیه قمانه اکتی آری ایلم قره ویرلکینه دایر معارف نفعه رتله ۱۳۳۸ تاریخ و ۹۱۲ نوبورق تذکره سی دملغونلری اوقوندی .</p>				
قراری				
<p>شارالیهده علی ساد کجورک عوصه سه بوکمه نوبورق اوقامه درسه اربع مدسه کجورک ایشامی نوبورق هالوقله مابعدینه بوقامه مدسه کجورک ایلکده قطنه درسی دیشله ایلدی نوبورق اوقامه بوقامه قمانه اریباق طرحه سادوقی معملکه ده بوندیم استغفا ایله شرطله بوجیه استعار ایضای معنیله نفعه رتله شارالیه یعنی تذکره قلمدی .</p>				
<p>۲۸ ۱۳۳۸ ۲۸</p>				

EK 8: Meclis-i Vükela Müzakeratına Mahsus Zabıtname

